UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Mannen Gods [Bespreking van: G. Ackermans, M. Monteiro (2007) Mannen Gods: clericale identiteit in verandering]

van Dam, P.

DOI

[10.5117/TVGESCH2009.1.B13](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2009.1.B13)

Publication date

2009

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Dam, P. (2009). Mannen Gods [Bespreking van: G. Ackermans, M. Monteiro (2007) Mannen Gods: clericale identiteit in verandering]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 122(1), 111-112. <https://doi.org/10.5117/TVGESCH2009.1.B13>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

De identiteit van clerici is zowel in de kerkgeschiedenis als in de sociale geschiedenis lange tijd een blinde vlek gebleven. Als dragers van de institutionele kerken werden ze over het algemeen als een constante gezien, waarbij hoogstens één of andere opvallende persoonlijkheid werd uitgelicht. Dat echter met de grote verandering in het kerkelijke leven in West-Europa gedurende de afgelopen twee eeuwen ook de identiteit van de clerici zelf aan ver-

andering onderhevig geweest is, bleef onopgemerkt. Historici zien echter in de afgelopen jaren kerken steeds meer als veelzijdige gemeenschappen van gelovigen en minder slechts als instituten. Ook de rol van de clerici moet in die context opnieuw worden gezien. De bundel *Mannen Gods. Clericale identiteit in verandering*, die is ontstaan naar aanleiding van een congres in 2004 over hetzelfde thema, waagt zich aan een inhaalslag.

De uitgevers van de bundel, Gian Ackermans en Marit Monteiro, stellen zich ten doel de veelzijdige en veranderende rol van de clerici onder de loep te nemen. Het traditionele beeld van de priesterstand is, zo merken zij op, de afgelopen jaren onder vuur komen te liggen. Nu is er meer aandacht voor de verschillen onder de clerici. Daarom gaan de verschillende auteurs in negen artikelen op zoek naar de leefwereld van clerici, naar hun zelfbeeld, taakopvatting en naar de rol die hen binnen de geloofsgemeenschap met name in de twintigste eeuw is toebedeeld. Op één bijdrage na hebben alle artikelen hun geografisch zwaartepunt in Nederland.

De verhouding tussen kerk en wereld is het steeds terugkerende spanningsveld bij deze beschrijvingen van clericale identiteiten. Monteiro laat in haar inleidende bijdrage zien hoe de rooms-katholieke kerk sinds het concilie van Trente

NIEUWSTE TIJD

Mannen Gods

G. Ackermans en M. Monteiro ed.,
Mannen Gods. Clericale
identiteit in verandering
(Verloren; Hilversum 2007) 169 p.
ISBN 9789065509499

in de zestiende eeuw trachtte het priesterambt los van de wereld te zetten om zo de autoriteit van het ambt te vergroten. Als reactie op de aantasting van de priesterlijke autoriteit door aanhangers van de Franse revolutie versterkte de ultramontane beweging de hiërarchische positie van de priesters verder. Dat ging hand in hand met een vergeestelijking van het priesterambt, dat door wereldlijke zaken slechts gehinderd zou worden. Het zelfbeeld van de priesters werd

gespiegeld aan het motto 'in de wereld, niet van de wereld'. Ook in de terugkerende discussies over het celibaat keert de vraag terug of priesters binnen of buiten de wereld zouden moeten staan. Monteiro's inleiding zoekt de grote lijnen en snijdt vraagstellingen over onder andere gender-rollen, professionalisering, de dynamische positie van clerici binnen de zuilen aan. Het betoog van Monteiro laat tegelijkertijd zien dat er op dit gebied nog veel werk moet worden verzet. In veel gevallen ontbreken nog studies die het trekken van grote lijnen mogelijk maken.

Ook de overige bijdrages in *Mannen Gods* komen niet altijd toe aan systematische analyse. De artikelen bieden wel inzicht in het veelzijdige clericale leven in Nederland. Zo waagt zich Ton van Schaik aan een voorzichtige periodisering van verschillende types priester in de afgelopen eeuw, die nauw verbonden zijn met cultuurveranderingen binnen de kerk. Een verfrissende bijdrage aan de discussie over de afschaffing van het celibaat biedt Angela Berlis, die laat zien hoe deze discussie in de Nederlandse en Duitse oud-katholieke kerk is verlopen. Pakkend zijn ook de intieme portretten van voormalig bisschop van Den Bosch, monseigneur Jan Bluysen, van de tot diaken gewijde buitengewoon hoogleraar theologie Henk Schoot door Judith de Raat en van de

jonge dominicaan René Dinklo door opnieuw Monteiro. Zij werpen een licht op de verschillende clericale rollen binnen de kerk en de moeizame positiebepalingen van deze mannen in een omgeving die voortdurend in beweging is.

Dat niet alleen in de historiografie meer aandacht is gekomen voor de individuele verschillen onder clerici laat Gian Ackermans zien aan de hand van de necrologieën van Nederlandse minderbroeders. Hij stelt vast dat ook kloostergemeenschappen geen geïsoleerde eilanden zijn. Impulsen uit andere delen van de maatschappij beïnvloeden hun ontwikkeling; individualisering en psychologisering komen in de loop van de twintigste eeuw op. Ook het beeld van het huwelijkspastoraat moet genuanceerd worden, stelt Angelo Somers. Weliswaar was het geboortecijfer in katholieke gezinnen bovengemiddeld, maar de confrontatie van de kerkelijke richtlijnen wat betreft geboortebeperking met nieuwe opvattingen leidde bij de priesters vanaf het midden van de twintigste eeuw tot een zekere afstand van de officiële leer. In de pastorale praktijk verschoof daardoor het zwaartepunt van de kerkelijke richtlijnen naar het individuele geweten van de gelovigen en de priesters zelf.

Ook Patrick Chatelion Counet stelt de veranderende rol van de priester binnen de katholieke kerk aan de orde aan de hand van twee films waarin die rol centraal staat. De Franse film *Journal d'un curé de campagne* uit 1950 blijkt de kerkelijke opvatting over de priester als plaatsvervanger van Christus te illustreren, voor wie het bedienen van de sacramenten de centrale taak is. *Priest* uit 1994 is echter illustratief voor de, soms paradoxale, opvattingen na het Tweede Vaticaanse

Concilie. De priester is niet meer een man boven het volk, hij staat temidden van het volk, is zelf ook een mens. De gelovigen laten zich de maat niet meer nemen, maar nemen op hun beurt wel hun priester de maat. De priester wordt geacht te vergeven, maar kan op zijn beurt vaak niet op de vergeving van de gelovigen rekenen.

Al met al weet de bundel *Mannen Gods* een brug te slaan tussen sociale geschiedenis en kerkgeschiedenis. De beschreven spanningsvelden tussen onder meer kerk en wereld, theologie en praktijk, leken en clerus bieden meer dan genoeg stof voor nader onderzoek. Door de veelal verhalende toon is het boek bepaald geen taai leesvoer. Diezelfde verhalende toon had hier en daar wel plaats mogen maken voor meer analytische scherpte, die broodnodig is om toekomstig onderzoek in vruchtbare banen te leiden. Het is te hopen dat er meer aandacht zal komen voor de internationale context, en dat ook de verschillen en overeenkomsten van de diverse religieuze gemeenschappen sterker aan bod zal komen. De verfrissende blik op de ontwikkelingen in de oud-katholieke kerk hadden meer navolging verdiend, bijvoorbeeld door een vergelijkende bijdrage over protestantse ambtsdragers. Vanzelfsprekend heeft de recensent altijd meer wensen dan een boek bladzijden. Dat neemt zeker niet weg dat *Mannen Gods* een geslaagde eerste aanzet is voor onderzoek naar veranderende clericale identiteiten in Nederland.

Peter van Dam

Universiteit Münster